

Anton Strle – Tine Pleško
OSMOŠOLEC IZ VODAL

Anton Strle – Tine Pleško

Osmošolec iz Vodal

DRUŽINA
Ljubljana 2018

Anton Strle – Tine Pleško
OSMOŠOLEC IZ VODAL
Lektorirala Vida Frelih
Oblikoval: Tadej Pirnovar
Oblikovanje naslovnice: Tone Seifert
Izdaja: 1. dopolnjena izdaja
Izdala in založila: Družina d.o.o.
Odgovarja: Tone Rode
Tiskano v Sloveniji
Naklada: 500 izvodov
Ljubljana 2018

Slika na naslovnici:
Lojze Grozde, vitraj Marka Jermana
v cerkvi Vstalega Jezusa, Ljubljana, Fužine

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929Grozde L.
27-34:929Grozde L.

STRLE, Anton, 1915-2003
Osmošolec iz Vodala / Anton Strle, Tine Pleško. - 1. dopolnjena izd. -
Ljubljana : Družina, 2018

ISBN 978-961-04-0474-3
1. Pleško, Tine
293166848

Predgovor

»Zakaj neki bi pisali o Tutankamonu in o prebivalcih Herkulaneja dragocene zvezke, a ne bi nič napravili v ta namen, da pokažemo skrito krepost,« piše p. Plus. In res! Marsikdo bi si mnogo bolj kakor o zgodovinsko pomembnih cesarskih in napoleonskih osvojitvah želi slišati kaj iz življenja človeka, ki sicer o njegovih dejanjih letopisi ničesar ne poročajo, pa je v skrivnosti vendarle z odločnim in vztrajnim bojem zoper vsakdanje notranje in zunanje sovražnike raste v junaka, ki gotovo pred Bogom stokrat več velja kakor slavni imperatorji, ki so z velikimi osvojitvami spreminjali zemljevid več kot polovice zemeljske oble. Posebno si želimo slišati kaj o življenju takega človeka, ki ga moremo posnemati tudi mi navadni ljudje, če le zares hočemo. Kajti koliko več moči za zmage in vztrajnost v mladostnih viharjih, koliko več zaupanja v božjo milost je tudi v nas, če vidimo nekoga, ki je živel v enakih ali še slabših razmerah kakor mi, se moral enako ali še bolj boriti sam s seboj, pa je zmagoval in zvest božji volji v navadnih rečeh postajal velik!

Eden izmed takih je bil osmošolec Lojze Grozde, član Katoliške akcije, prednik dijaške Marijine kongregacije, marijaniški gojenec, ki so ga na novega leta dan 1943 komunisti v Mirni na Dolenjskem po strašnem mučenju umorili, ko je hotel iti k svojcem na počitnice.

Odkriti hočemo nekoliko zaveso, ki pokriva življenje tega mladega človeka. Ni sicer še naredil velikih zunanjih dejanj, saj je živel v majhnih razmerah in se je na zunanje delo šele v tihoti pripravljal; tudi ni bil posebnež, okoli katerega bi se spletal venec izrednih anekdot. A bil je med svojimi tovariši vendarle nekaj tako posebnega, da je prenekateri izmed njih vzdihnil: »O, ko bi mogel biti Grozdetu kaj bolj podoben!«

Viri za življenjepis so mi bili poleg osebnega stika z njim zlasti spomini njegovih tovarišev in prijateljev, poleg tega pa tudi spomini nekaterih njegovih predstojnikov ter njegovi lastni zapiski, ki pa so zelo kratki in jedrnati, pač podoba njegovega značaja. Njegov razvoj se kaže tudi v slovstvenih spisih, med katerimi je največ pesmi, ki so povečini izpovednega značaja. Ko bi ne bilo zunanjih ovir, bi bilo pač mogoče dobiti še kaj pomembnega gradiva, da bi bila slika popolnejša.

Tiste, ki so k spisu kakor koli pomagali, naj Bog poplača.

Dr. Anton Strle

I.

Pastirček

Lojze Grozde se je rodil 27. maja 1923 v Gorenjih Vodalah (danes Zgornje Vodale) v prijazni kotlini pri Mokronogu, uro hoda od Tržišča. To je zelo lep kraj: venci vinogradov po prisojnih gričih, med njimi zidanice kakor beli golobčki; tam v dolini se blesti med zelenjem gladina počasne Mirne. Grozde je pozneje – v peti šoli – sam takole opisoval te kraje: »Sadni vrtovi, pisani travniki in zlate njive, še dalje tam zadaj pa pojo gozdovi. Bela cerkvica gleda s hriba pohlevno vasico pod seboj in prosi nanjo božji blagoslov.« – Lojzetovega prihoda se v revni kmečki hiši niso nič kaj veselili, saj je bil nezakonski otrok. Čeprav je bila mati pridna in skromna, so jo domači gledali postrani. Ko je Lojzek shodil, se je nekoč, ko so napravljali drva, po nesreči nanj zavalil velik hlod. Onesvestil se je in iz glave mu je lila kri. Vsi so mislili, da bo umrl. Toda končno se je osvestil. Rana se mu je zacelila, a brazgotina na glavi se mu je za vedno poznala.

Razvajali ga seveda niso. Mati je morala za delom in tako ni bil deležen veliko ljubezni; vse ga je nekam odrivalo. Če je bilo treba otroku napraviti obleko ali kaj drugega, je bil že prepir v hiši.

Ko je bil Lojzek star štiri leta, je mati odšla na nov dom v dve uri oddaljeno vas – a ne na dom Lojzetovega očeta. Ženitovanje je bilo v Gorenjih Vodalah. Ko so se fotografirali, Lojze ni smel biti zraven. A kadar je fotograf hotel pritisniti, je vselej pritekel Lojzek, tako da ga je slednjič eden od svatov zgrabil in zaprl v hlev. – Lojze je ostal brez matere v svoji rojstni hiši. A nekega dne se ga je lotilo tako domotožje, da je na večer kar sam hotel oditi k materi. Teta je kuhala večerjo. Lojzek je prižgal plamenico, ki pa mu jo je teta vzela in vrgla nazaj v peč. Bila sta sama doma in teta je imela še delo pri živini. Lojzek je jemal nove plamenice in kar naprej prižigal ter vztrajal, da gre v Impolje k materi. Teta se je bala, da ne bi zares odšel, kajti vedela je, da tega otroka teme ni strah. Ker ni mogla paziti nanj, ga je peljala v spodnjo shrambo in ga zaprla. Toda otrok je bil tako hud, da je spotoma brcnil piščanca, da je poginil. V shrambi je še huje razsajal in sesul bren-to. Ko je prišel iz zapora, je še vedno stal pred pečjo in prižigal. V tej detinski dobi je nekajkrat pokazal hudo trmo. Pozneje je prišel na materin dom, pa ga je moral spet zapustiti. Zato ni niti vedel, kje je pravzaprav njegov pravi dom. Čutil se je povsod nekako tujega in je rad samotaril, a včasih kje na tihem jokal; saj je bil zdaj tukaj, zdaj tam – brezdomec tudi še pozneje, ko je kot študent hodil na počitnice.

*»Mladost ti moja, Bog te blagoslovi,
kot črna noč so tvoji kratki dnovi,
kot noč, ki jo oblaki zatemne,
le redke, redke zvezde jo krase,«*

se je spominjal pozneje v četrti šoli.

Ko je s šestim letom začel hoditi v šolo, je v njem kar nekaj oživel. Tu se je kot dečko bistrega uma kmalu otresel občutka zapostavljenosti; saj je bil takoj najboljši učenec v razredu. Za učenje je dobil veliko veselje.

Na kmetih se rado zgodi, da bolj cenijo delo kakor knjige. Tako so tudi Lojzetu večkrat branili v šolo, on pa je nalašč bolj zgodaj vstajal, da je prej napašel živino in šel, kamor ga je vlekle srce. Dostikrat je prignal živino domov in kar skozi okno smuknil v hišo, pobral knjige in jo mahnil v šolo. Pripetilo se je, da so ga vzeli v gozd na delo, pa je od tam kar brez knjig pobegnil v šolo.

Knjige so postale njegove prijateljice. Kjer je le utegnil, je bral; pri pestovanju svojih po polbratov in še bolj na paši. Knjige in svobodna narava – to je postalo veselje njegove mlade duše. Skrivnostno šumenje gozdov in tiho žuborenje potoka, radostno žvrgolenje ptičev v mladih jutrih, družече se s pesmijo in vriski pastirjev in koscev, ljubki vinogradi tam na prisojnih goricah, ne daleč Mirna – vse pa potopljeno v valovje čistega, neomadeževanega ozračja, lesketajočega se v zlatu sončnih žarkov, vse to je bila ena sama pesem, ki se ji je moralo odpreti mlado, nedolžno pesniško ubrano srce. Tukaj je občutil to, o čemer je pozneje pel:

Ti!

*Meni se zdi,
da se nekaj godi.
Kaj? Slutim le, kaj.*

Da!

*Z juga že gre,
pomlad čez polje
v budeči se gaj.*

Hej!

*Pesem in cvet,
jaz mlad in ves svet
pred mano brez mej!*

Sredi samotne narave, v pogovoru s knjigami, ki so mu pripovedovale o čudovitih rečeh in dogodkih, ni več čutil zapostavljenosti in grenkosti, kakor izpoveduje v šesti šoli v pesmi *Samota*.

*Tako lepo je biti sam,
čeprav te ne pozna nihče,
čeprav nihče ne ljubi te,
le Bog z nebes na tebe zre.*

*Tišine spev – najlepši spev,
lepote božje je odsev,
ki v duši najde svoj odmev.*

Nič nimam – vendar vse imam.

Grozdnetov rojstni kraj je eden izmed najlepših v naši domovini. Na zelenih holmih vidiš polno belih gradov – neme priče davne preteklosti; toliko jih je, da se »prelepa mirnska dolina« imenuje »dolina gradov«. Po prisojnih pobočjih vinskih goric gledajo izza košatih brajd številne zidanice v dolino. Človek bi mislil, da so plašne golobice z dolinskih polj, ki jih delovno prebivalstvo prav skrbno obdeluje. Nad

njimi se dvigajo bele cerkve kakor v prošnjo sklenjene roke trpečih vernih slovenskih mater, ki se z molitvijo dan na dan bore za dušni in telesni blagor svojih otrok.

Lojzetov stari oče je bil v Ameriki tovarniški delavec. Ko si je prihranil nekaj denarja, se je vrnil z enako trdno vernostjo, s kakršno je odšel na tuje, pa s še večjo ljubeznijo do domačije. Svoje pripovedovanje o tujini je navadno zaključil takole: »Povsod je lepo, a doma je najlepše.« Z njim je Lojzek pozimi rad kramljal za pečjo in se učil pri njem molitvic in krščanskega nauka. Triletni fantič je že molil naprej rožni venec. Zbujal je že takrat pozornost s svojo ljubeznijo do molitve. V nežni mladosti je sicer pogrešal skrbno materino in očetovo vzgojo ter bil preveč prepuščen sam sebi; vendar mu je že domače okolje vcepljalo vernost in ljubezen do domovine.

Stara mati se spominja, kako se je Lojzek veselil prvega svetega obhajila. Mati mu tudi za to priložnost ni mogla napraviti obleke. Mali Lojze se je sam napotil v dve uri oddaljeno vas k stari materi, da jo poprosi za obleko, češ da bi na vsak način rad že tisto leto šel k sv. obhajilu. »Tako majhen si, pa pojdeš k svetemu obhajilu?« mu je rekla. – »Pojdem, samo obleko mi napravite, mati je ne morejo.« Obleko mu je tistikrat priskrbel njegov oče.

Učitelj, ki je Lojzeta učil v šestem razredu ljudske šole, pripoveduje, kako je v njem takoj videl nekaj posebnega. Z velikim veseljem je ta otrok

poldrugo uro daleč prihajal v šolo, in kolikokrat ob grdem vremenu! Vedenja je bil vzornega, ni ga bilo treba opominjati niti enkrat. »Bil je miren, izredno resen, zbran; skratka, ni bil otrok, kakor so drugi. Pri součencih je imel ugled, čeprav ni silil v ospredje ... Za pouk se je izredno zanimal. Odlikoval se je v vseh predmetih. Zanimalo ga je slovstvo vsake vrste. Njegovi domači in šolski spisi so kazali, da je imel že kot otrok izredno razvito duševno življenje. Součence je po svojem duševnem razvoju neverjetno prekašal ...«

Lojzetova mati Marija je bila rojena 21. junija 1900 v Gorenjih Vodalah, slikoviti vasici ob cesti, ki se vije po grebenih iz Tržišča proti Sevnici. Vas se je včasih imenovala Medvejek in leži na višini kakih 400 metrov, medtem ko so Spodnje Vodale na 290 in Tržišče na 287 metrih nadmorske višine. Materin oče je bil Anton, njena mati pa Marija Žonta. Lojzetova mati je bila bolj krhkega zdravja, vendar je dočakala visoko starost. Umrla je leta 1990 v domu ostarelih.

V prepisu krstne knjige Lojzetove župnije Tržišče je zapisano, da je bil Grozde krščen brž po rojstvu, še isti dan. Za krstnega botra mu je bil Jakob Simeonov, za krstno botro pa Jakobova žena Alojzija Simeonov. Krstil ga je tržiški župnik Franc Ksaverij Vidmar (roj. 20. 10. 1878 v Ajdovcu, v duhovnika posvečen 14. 7. 1901, umrl 5. 5. 1961 kot župnik v Višnji Gori). Za njim je leta 1929 prišel za župnika

v Tržišče Karel Supin, leta 1940 pa ga je zamenjal Janez Jenko, kateremu so Nemci uničili glasilke in je imel v grlu cevko. Po Grozdetovi smrti je prišel v Tržišče pastirovat kaplan Janez Kmet. Lojzetov krstni boter Simeonov ima nagrobnik pri cerkvi v Tržišču.

Lojzetova rojstna hiša je bila lesena, majhna in je danes ni več. Na njenem mestu stoji lepa sodobna hiša z vzdano spominsko ploščo Lojzetu. Gospa Karla Pogacar iz Ljubljane je v svojem zapisu povedala, da so v Lojzetovi rojstni hiši vodile gornje duri na dvorišče. Po dvojnih stopnicah se je prišlo v vežo, ki je obenem služila za »črno kuhinjo« brez dimnika. Levo je bila čumната (mali prostor, namenjen za stare starše), desno pa hiša s kmečko krušno pečjo in naprej kamra.

Poleg Lojzetove mame Marije je v stari hiši živela še Lojzetova teta Ivanka, ki se ni poročila, pač pa je kasneje odšla za služkinjo v Ljubljano. Mamina sestra in Lojzetova teta Jožefa se je poročila k Majerčkovim v bližnjo vas Skrovnik. Tako je Lojze imel tam bližnje sorodstvo po materi: sestrično Jožefo, poročeno Majer, bratranca Frančka ter sestrično Tončko, poročeno Golobič. Tretja Lojzetova sestrična Ivanka, poročena Blažič, živi z družino v Ljubljani. Teta Ivanka pravi, da je bilo pri njih osem otrok, od katerih je eden umrl še mlad. Lojzetov stari oče je umrl leta 1944, stara mati pa že v mamini mladosti.

Zgornje Vodale spadajo v župnijo Tržišče, kamor tudi pokopavajo svoje mrliče. Grob Grozdetovih je ob pokopališkem obzidju desno od cerkve. Poznejši gospodar, tudi Lojze Grozde, je dal postaviti novo nagrobno ploščo, na kateri so imena: Tone 1939-

1971, Janez 1908–1959, Neža 1905–1980 in Ivan 1941–1984.

Lojzetov oče je bil Franc Udovč, bližnji sosed, posestnik. Do Lojzetove matere ni čutil prave ljubezni. Pozneje se je poročil z drugo. Tudi doma ni hotel ostati, zato je kmetijo prepustil bratu in se preselil v Sevnico. Ukvarjal se je s prevozništvom in imel tam prvi tovornjak na pogon z drumi. Umrli je leta 1947 zaradi zastrupitve, ker se ni pravilno zdravil.

Lojze je začel hoditi v šolo že v Vodalah in sicer v Tržišče. Zaradi uničenja arhivov ne vemo, kdo ga je tam učil. V prvem razredu ljudske šole ga je verjetno učila učiteljica Marija Kastelic, poročena Kranjec. Na šoli sta poučevala tudi Leopold Sancin in Grilčeva z možem. Od leta 1930 je poučevala tudi Gabrijele Marija Kovač. Ko je bila leta 1932 v Tržišču ljudska šola (osnovna) z dvema vzporednicama, je bil tam šolski upravitelj Fran Bizjak. Od leta 1933 je poučevala tudi Lea Bizjan Škrjanec. Po odhodu Italijanov leta 1943 so šolo zasedli partizani in je bila nato požgana. Leta 1940 je šolo vodila upraviteljica F. Ostrouršnikova.

Lojzetovo mater je 3. 10. 1927 tržiški župnik Franc Vidmar v župnijski cerkvi poročil z Jožetom Kovačem iz Gornjih Impolj. Jože Kovač je bil rojen 11. 4. 1905, doma iz hiše Antónovih. V vasi so bile namreč tri družine z enakim priimkom Kovač. Bil je sin polzemljaka v Gornjih Impoljah št. 7. Bil je bolj grob in je rad pil. Lojzeta sprva ni maral, ker ni bil iz njegovega zakona. Z Marijo sta po poroki bivala v večji leseni hiši. Z Jožetom je imela Marija devet otrok (Loj-

zetovih po pol bratov in sester). Mati Marija Grozde je torej rodila deset otrok.

Jože Kovač je imel težave s svojim očetom, ki je stalno iskal pravice, češ da mu niso dali dovolj preužitka. Bival je v zgornjem delu hiše. Lojzetovega očima si največ dobil v gozdu in v zidanici, mater pa na njivi. Jedli so ovsen kruh. Otroci so poleti spali v ske-dnju, sicer pa so imeli v hiši kmečko peč. Ni čudno, da je Lojzeta bolela njihova revščina.

Vas Impolje je med vojno pripadala Nemcem. V strahu, da bi jih ti ne preselili kam na Nemško, so se Antónovi umaknili na italijansko stran in so pozneje živeli v neki zidanici v Goriški vasi. Sicer pa je bilo v obeh Impoljah le deset hiš. Ob koncu vojne so partizani Jožeta Kovača mobilizirali. Zanje je moral blizu Novega mesta nekaj voziti. V tej službi pa je bil le kak teden dni, ko ga je zadela sovražna krogla. Zato je Grozdetova mati dobivala za njim (kot za »padlim borcem«) do smrti pokojnino.

Lojze Grozde je imel tele polbrate in polsestre (Kovačeve):

1. Jože, rojen 1929, umrl 1981. Ta bi moral prevzeti domačijo, ker je bil gospodaren. Bil je begunec in bolan, ker je pri 60. letih padel z žrebca.
2. Jožefa ali »Pepca«, rojena 1931, ki se je poročila z možem, ki se je tudi pisal Kovač. Umrla je na Izlakah pri Zagorju.
3. Marija, roj. 1933, in je umrla še kot otrok, leta 1937.
4. Franceelj, ki je ostal na domu. S pomočjo brata Janeza sta z ženo, ki je pred kratkim umrla, nare-

dila novo hišo v bližini. Pri njih je živela Lojzetova mama, dokler ni odšla v Dom starejših občanov.

5. Ivana, ki je umrla še majhna, leta 1938.

6. Že omenjeni Janez, rojen 1935, ki je bil podjeten vodovodni inštalater v Nemčiji. Zaradi raka na želodcu je leta 1988 umrl in bil prepeljan domov. Ni služil vojakov in je šel čez mejo tako, da se je skril pod lokomotivo. Ima nagrobnik na Studencu, ker spadajo Impolje pod župnijo Studenec.

7. Lojzka, rojena 1938, se je poročila k Povhetu na Osredok pod Studencem. Ima sina pri slovenski policiji.

8. Stanko, rojen 1941, umrl leta 1951, »ker ga je nekdo v šoli ob igranju z žogo brcnil s čevljem v trebuh«.

9. Po Lojzetovi smrti je prišla na svet še Milka. Bila je rojena 1943 v Goriški vasi. Poročila se je v Jeperjo vas k Molku na Rženj.

O Lojzetovi materi Mariji vedo v Impoljah povedati, da je bila zagnana za delo. Par dni po porodu je že nosila koš na rami. Po vojni je kot vdova živela pri sinu Jožetu v stari hiši, dokler se niso preselili v novo. Bila je skromna žena. Molila je in delala. Ni poznala nobenih čenčarij. Ni se ozirala ne na levo ne na desno. Na dekana Flajnika je naredila zelo dober vtis. Govorili so, da je svetniško umrla. V dom ostarelih jo je hodil obiskoval tudi krajevni župnik. V visoki starosti je odšla v večnost 17. decembra 1990. Iz Impolj je Lojze hodil v ljudsko šolo na Studenec. Tam je od 1920–1944 župnikoval Ivan Štrubelj, ki so ga med vojno Nemci pregnali na Hrvaško.

Na Studencu je bila šola štirirazrednica. Svoj čas so

taki šoli rekli ponavljalnica, pozneje pa višja osnovna šola. Na šoli so učili: ravnatelj Boris Pečarič (rojen 1901, učil od 1932), Borisova sestra Jerica Schwickart (rojena 1902, učila od 1932, ko je odšla v Šmihel), Grozdeta je učila in mu veliko pomagala Leopoldina Faganel (rojena 1911, učila od 1921 do 1939, ko je odšla na Vič v Ljubljani). Zadnje leto je bil Lojzetov učitelj Nikolaj Slapar (rojen 1911, na Studencu od 1934 do 1940, ko je odšel v Smlednik). Za njim je prišla za šolsko upraviteljico Vera Slapar.

Na Studencu je Lojze naredil štiri leta ljudske šole. Iz tega časa se ga spominja več sošolcev. Med temi je bila Pavla Lesjak iz Mladetičev. Sedela je z njim bolj v zadnjih klopeh. Pravi, da je bil dober fant. Včasih ji je tudi napisal kak listek, da je prav odgovarjala. Že takrat je rad delil, kar je imel. Sicer pa pravi, da je bil Lojze večkrat lačen in mu je ona dajala, da je kaj zaužil za malico. Večkrat je rad zamenjal krljce za kruh. Prav dobro se spominja Lojzeta tudi sošolec Jože Trček z Gornjih Orl. Z Lojzetom sta sedela bolj med zadnjimi v razredu. Zadnje leto, preden je Lojze odšel v Ljubljano, ju je učil ravnatelj Nikolaj Slapar, nekaj tudi Leopoldina Faganel; oba sta bila neporočena in oba iz Ljubljane. Jože hrani še spričevalo, iz katerega je razvidno, da je Lojze hodil zadnje leto na Studencu v četrti razred razredne osnovne šole, 1. oddelek. Spričevala so jim razdelili 26. julija 1935. Sošolec Trček tudi pravi, da je bil Lojzetov birmanški boter brat Lojzetovega očima, žandar v srbskem Zaječarju. Birmo je na Studencu leta 1933 delil ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman (174 otrok).

Trček se tudi spominja, kako so otroci iz nasprotnih bregov vriskali in si dajali znamenja, ko so hodili v šolo. V dolini so nato počakali drug na drugega, da so šli naprej skupaj. Lojze je običajno hodil oblečen v rjav plašč. Jože pravi, da je bil Lojze nadarjen za jezike, sicer pa je bil pogumen fant, »srčen«. Kadar so se tepli, se ni umaknil, naj je kamenje frčalo koderkoli. Od doma do Studenca je bilo uro peš hoje. Otroci so seveda potrebovali dve uri. Lojze mu je pozneje iz Ljubljane poslal kartico za god. Voščil mu je z besedami: »Vse najboljše za god, krožnik piškotov, litrček vina in pečenega petelina!« Ko so imeli na Studencu proslavo ob 60-letnici osnovne šole, sicer Lojzeta ni bilo zraven, deklamirali pa so Lojzetovo pesem, ki jo je za to priložnost poslal iz Ljubljane, ko se je prvo leto šolal na klasični gimnaziji.

Prav dobro se Grozdeta spominja tudi sošolka Slavka Božič: »Imel je bele lase, bil je blondinec. Ni bil velik, a siromašen in slabo oblečen. Bil je pač v družini najstarejši in takrat so otroci nosili obleko drug za drugim. Spominja se, kako je šolskemu upravitelju umrl šesti otrok, sin, in takrat so šli vsi otroci za pogrebom. V šoli niso imeli računic. Z Lojzetom, ki je bil slabo oblečen, sta gazila nezorani sneg. Ob slabem vremenu se mu je mokra obleka sušila kar na telesu. Po razredih so imeli lončene peči, pozimi ogrevane. Iz šole sta hodila z Lojzetom do pol poti skupaj, nato pa on sam v Gornje Impolje.

Lojze je Jožetu pripovedoval nekoč tudi o inštruiranju sošolcev v Ljubljani. Razlagal mu je: »Nekateri so pač bolj zabite glave, njihovi starši pa imajo do-

sti denarja.« Na vprašanje, kaj bo postal v življenju, Lojze ni vedel povedati kaj določenega. »Nisem se še odločil,« je odgovarjal. »Najprej moram končati gimnazijo.«

Štiri leta mlajši sošolec, zdaj na Radni, pravi o njem: »Kadar je Lojze prišel domov, je vedno dajal dober zgled. V domačih krajih je rad govoril z drugimi ljudmi, jih pozdravljal in jim mimogrede tudi pomagal na njivi. Ljudje se spominjajo, da je rad molil.

V Ljubljano je Lojze odšel s priporočilom učitelja Nikolaja Slaparja. Ta je zapisal, da vidi v fantu nekaj posebnega, da hodi z veseljem v šolo in da je vzornega vedenja. Pri součencih ima ugled, čeprav ne sili v ospredje. Že kot otrok ima izredno razvito duševno življenje. Součence po svojem duševnem razvoju neverjetno prekaša.«

T. P.

II.

V Ljubljano v šolo

Na gimnazijo je prišel Lojze na čuden način. Njegova teta je služila pri neki družini v Ljubljani. Tu se je domača hčerka pravkar pripravljala za sprejemni izpit v gimnazijo. Ko so pogosto govorili o šoli, je teta postala pozorna in začela pripovedovati, kako nadarjenega in pridnega nečaka ima; pravkar je dopolnil dvanajst let in že od malega je govoril, da bo »gospod«; tudi učitelj je opozarjal, da bi bilo škoda, če fant ne bi šel študirat. Da bi ga domači dali v šolo, ni bilo misliti, ker ga nikakor ne bi mogli vzdrževati. Majčkena kmetija in kopica otrok – kje naj bi vzeli denar za šolanje!

Gospa, pri kateri je teta služila, je začela premišljevati, da bi poskrbela zanj tako, da bi za prvo silo naprosila nekaj prispevkov pri dobrih ljudeh. Mor-da se v fantu res skriva talent in bi bilo škoda, da bi ostal zakopan. Pisala je o tem Lojzetovi materi, ki je misel seveda takoj z veseljem sprejela in poslala potrebne listine za prijavo k sprejemnemu izpitu.

Bilo je prav na začetni dan znamenitega evharističnega kongresa v Ljubljani, ko je nekdo plaho potrkal na vrata, kjer je služila Lojzetova teta. Pred vrati je stal fantek, ki je spraševal po neki Ivanki. Ko je služkinja Ivanka pogledala proti vratom, je vzkliknila: »O, Lojze!« – »A, ta je tisti!« so se čudili, ko je s